

DOKUMENTUMOK

Szentesi Edit

RIPPL-RÓNAI JÓZSEFNEK AZ ÚJ ORSZÁGHÁZBA SZÁNT KÁRPITTERVE

A Kereskedelemügyi Minisztérium iratanyagában, a millenniumi akták között akadt kezembe az itt közreadott két levél (Magyar Országos Levéltár, K-231; 1896. 5. tétel – Vegyes kiállítási ügyek –, azaz 467. csomó; 16.701. alapszám; a Kereskedelemügyi Minisztérium 16.701/1896 iktatószámú iratának mellékletei).

Az iratok közlésében az ékezethasználattól, egybe-, illetve különírást valamint a központozást a mai normákhoz igazítottam, az eredeti kiemeléseket viszont megtartottam.

Rippl-Rónai levelének közvetlen előzménye az a találkozási volt Lukács Bélával (1847–1901), a Szápáry-, majd az első és második Wekerle-kabinet kereskedelemügyi miniszterével (1892. július 16. – 1895. január 15.), amelyről az *Ország-Világ* című lap következőképpen számolt be: „Lukács Béla kereskedelmi miniszter nemrég fogadta Rippl Rónay József párisi magyar festőt, a ki megismertette vele legújabb műalkotását, a gobelinpótló szőnyeg-mintát, mely a párisi mars-mezei szalon kiállításán nagy sikert ért el, s amelyről a párisi művészkörök mint teljesen eredeti és sajátos műalkotásról a legnagyobb elismeréssel nyilatkoztak. Rippl Rónay az országos kiállítás alkalmából óhajtáná bemutatni művészi találmányát a magyar közönségnek, hogy tehetségével a magyar kultúra és dekorációézés fejlesztéséhez hozzájáruljon. Erre keresett módot és alkalmat. A miniszter megígérte legmelegebb pártfogását, biztosan remélhetjük, hogy az országos kiállításon ebben az eredeti magyar találmányban gyönyörködni fogunk.”¹

Rippl-Rónai József levele autográf, dátum nélkül, a hátoldalára ütött pecsét szerint 1894. szeptember 16-án vették át a minisztériumban.

Nagyméltóságú Minister Úr, Kegyelmes Uram!

Midőn legközelebb Nagyméltóságodnál tisztelegni szerencsém volt, hogy az országos kiállítás alkalmával felajánljam közreműködésemet a dekoratív magyar művészet haladásának bemutatására, Excellentiád azzal az utasítással volt kegyes elbocsájtani, hogy ajánlatomat egy rövid memorandumban részletezve fejtessem ki.

E megbízásnak van szerencsém jelen soraimmal megfelelni.

Az országos kiállítás, melynek fő célja bemutatni hazánknak és a művelt külföldnek mindazt a haladást, amit a magyar geniusz ipari, gazdasági, főleg pedig művészi és kulturális téren alkotott, reám is, mint magyar művészre azt a kötelességet rója, hogy csekély tehetséggel hozzájáruljak a dekoratív irányú magyar művészet megismertetéséhez. Ép azt a szolgálatot akarom tehát eredeti műalkotásommal megtenni hazánknak, mint aminő eszmét maga a kiállítás képvisel, hogy a magyar szellem művészi haladását a nagy világnak bemutassuk.

Nyolcz év óta dolgozom a külföldön, önérzettel merek hivatkozni arra a hírnévre, amit Párizs művészi köreiből a saját szorgalmammal és tehetséggel kivív-

nom sikerült. Ezt az önérzetet csak erősítheti nálam az a tudat, hogy minden pártfogás nélkül csupán önerőmre támaszkodva szereztem meg még a nagy művészi igényű Párizsban is művészi posztómat. Hivatkozhatom az illetékes művészkörök ítéletére; a lapok és művészközlönyök elismerő kritikájára sőt szerénytelenség nélkül említhetem föl, hogy a legutóbbi Salon kiállításában egyik művetem a bizottság az államképtár részére megvételre ajánlotta.

Még nagyobb feltűnést keltett kiállított eredeti műalkotásom, mely teljesen speciális és kizárólagosan az én egyéni produktumom.

Ez egy gobelinszerű dolog, mely a dekoratív szó fogalmának legjobban megfelel, s melyhez hasonlót csakis a freskó [és] üvegfestészet terén találhatunk. Ez egy gobelinszerű hímzés, amelynek úgy mintája, mint kidolgozása teljesen új és eredeti.

A „Journal des Artistes” kritikája szerint alaprajza rendkívül meggondolt, minden vonása határozott és öntudatos, kontúrjai nagyszabásúak és kifejezők, színhatása gazdag, rajza egyszerű és sokatmondó.

Ez a gobelinszerű hímzés (Tapisserie) nagy feltűnést keltett Párizsban, és a kiállított művet egy nagykereskedői ház megvette, sőt több hasonló dekoratív irányú dolgot után is rendelt.

E sikerek bátorítottak, hogy ezt a teljes[en] egyéni és eredeti alkotást kiállításonk bemutatassam. Szükséges azonban, hogy a mű kiviteléhez módot és alkalmat nyújtson az országos kiállítás rendezésével foglalkozó magyar kormány.

Két, esetleg egy nagyobb ilyen művet akarok bemutatni szélesebb méretekben, amely megközelítőleg 15 – 20.000 forint költséggel járna, s amely nemcsak kidolgozásánál, hanem tárgyánál fogva is magyar jelleggel bírna.

Művelődési történelmünkől óhajtanék egyes kiválóbb momentumokat megörökíteni; azt hiszen, hogy e két műalkotás esetleg az új országház elnöki emelvénye mellett foglalhatna előnyös helyet.

Ha a t. kormány reményt nyújtana ilyenmű megbízásra – úgy alaprajzomat tervezetemmel együtt rövid idő múlva bemutatnám.

Miután azonban itt nem kísérletezésről van szó, hanem elismert eredeti művészi alkotásról, önmagában érthető, hogy a nagy munkával és költséggel járó tervek bemutatására csak akkor vállalkozhatnám, ha a megbízást nem esetleges külső akadályoktól, hanem csupán munkám műbecsének és jelentőségének elismerésétől tennék függővé.

Maradván Nagyméltóságodnak kész szolgálja:

Rippl-Rónai József
József körút 56. III. em. 19.

*

A „Művelődési történetünkől [...]” kezdetű, utolsó előtti bekezdést vonallal kiemelve egy magát olvashatatlan szignóval jelző marginátor (valószínűleg mégis maga Lukács Béla) mellé írta: „gr Tiszának ajánlani”. Az utasítás alapján született fogalmazvány az ugyanitt lerakott Kereskedelemügyi Minisztérium 68.662/1894 iktatószámú irat felzetén olvasható, láttamozta Ballai szeptember 19-én:

Nagymélt[óságú] gr. Tisza Lajos Úrnak mint az Országház építő bizottság elnökének

Rippl- Rónai József párizsi festőművész (lakik jelen[eg] B[uda]pest József Körút 56. III. em.) hozzám intézett beadványában támogatásomat kéri, hogy az 1896ik évben tartandó ezredéves országos kiállításon gobelinszerű hímzésű decoratióit bemutathassa.

Miután ugyanezen beadványában előadja, hogy művelődési történelmünkéből is óhajtana egyes kiválóbb momentumokat megörökíteni, mely műalkotások – a nevezett művész állítása szerint – az új országház elnöki emelvénye mellett foglalhatnának előnyös helyet, van szerencsém nevezetnek ajánlatát azzal a felkéréssel Nagyméltóságod nagybecsű tudomására hozni, hogy az illetővel esetleg folyamatba teendő tárgyalások eredményét, valamint a folyamodónak művészi jelentősége tekintetében nagybecsű nézetét velem közölni méltóztassék.

*

Tisza Lajos (1832–1898) aláírásával másfél év múlva érkezett meg a miniszteriumba az „Országház-építési Végrehajtó Bizottság / V. ker. Akadémia-utcza végén” fejlécű papírra írt, 107/1896 iktatószámú, immár „Nagyméltóságú Dániel Ernő kereskedelemügyi m. kir. Minister Úrnak”, azaz Lukács Béla utódának, a Bánffy-kabinet miniszterének (1843–1923; kereskedelemügyi miniszter 1895. január 15. – 1899. február 26.) címzett válasz:

Nagyméltóságú Minister Úr!

1894. évi szeptember 21-én 68.662/VI.A szám alatt kelt becses átiratával arról méltóztatott értesíteni, hogy Rippl-Rónai József párizsi festőművész Nagyméltóságodnak támogatását kérte, hogy az ezredéves országos kiállításon gobelinszerű hímzésű szőnyegképeit bemutathassa, s minthogy a nevezett festőművész a magyar nemzet egyes kiválóbb történelmi mozzanatait óhajtotta volna megörökíteni, amely célra az állandó országház valamelyik helyisége látszott alkalmasnak, egyúttal arra méltóztatott fölkérni, hogy a Rippl-Rónai festőművésszel esetleg folyamatba teendő tárgyalások eredményét, valamint a folyamodónak művészi jelentősége iránti nézetemet Nagyméltóságoddal közöljem.

Ennek folytán fölhívtam volt az állandó országház művezető építését, hogy a följánlott műalkotás természetének megismerése iránt Rippl-Rónai festőművésszel érintkezésbe lépni s javaslatát előterjeszteni szíveskedjék.

A művezető építés 1895. évi február 5.^{én} hozzám beterjesztett jelentéséből kitűnik, hogy a folyamodó által bemutatott minta csekély méretű volt arra nézve, hogy a művészi ipar e termékének hatása alaposan megbíráható legyen, de mint-hogy a művezető építés jelentésében oda nyilatkozott, hogy e szőnyeg-képnek az állandó országházban leendő alkalmazása esetén a ministertanács termét vélné kijelölhetőnek, a melynek építészeti kiképzése és berendezése a hímzett képekkel összhangba volna hozható, 1895 évi március 8-án kelt intézkedésemmel – a rendelkezésre álló felület méreteinek közlése mellett – fölkértem volt a folyamodó festőművést, hogy hozzám az ábrázolandó tárgy részletesebb leírása mellett és a tervezett kép magyarázatának és árának közlésével *határozott ajánlatot* beterjeszteni s egyúttal az iránt is nyilatkozni szíveskedjék, vajon készített-e már a

szóban forgó hímzésekből nagyobb terjedelmű képet ily technikával, s ha igen, tegye lehetővé, hogy az részünkről megtekinthető legyen, mert csak akkor, ha mindezen adatok birtokában leszek, jutok abba a helyzetbe, hogy a kép – esetleges – tényleges megrendelésének a kérdésével behatóbban foglalkozhassam.

E fölszólításomra 1895. évi szeptember 15-én beérkezett Rippl-Rónai ajánlata, amely szerint a 6.00 m. hosszú és 4.00 m. magas kép tárgya: „Asztrik püspök több főpap kíséretében átadja I. István királynak a pápa által küldött koronát.”

A kép művészi díja a festőművész részéről: *10.000 frtban*, a hímzés technikai végrehajtása pedig *12.000 frtban* állapítottat meg. Az ajánlat tehát 22.000 frtról szól vagyis a szőnyegkép m.²-ként *916 frt 66 krba* került volna.

Jelentette továbbá a festőművész, hogy a szőnyegkészítés technikáját bemutató, az Országos Magyar Képzőművészeti Társulathoz küldött egy nagyobb méretű mintát és az állandó országház számára tervezett kép néhány vázlatát, amelyek ott megtekinthetők. –

Az állandó országház építési Végrehajtó Bizottság részéről kiküldött albizottság a festőművész által mintául küldött mintegy 1.5 m.² nagyságú szőnyegképet és a vázlatokat is megvizsgálván, az ezen eljárásáról 1895. évi szeptember 27-én föl-vett jegyzőkönyvben annak az egyhangú véleményének adott kifejezést, hogy a hímzést, illetőleg a Rippl-Rónai festőművész által készített és részéről a hímzésnek alapjául venni szándékolt vázlatoknak ábrázolási módját, valamint öszszcompositióját sem tartja olyanoknak, hogy a tervezett kép az állandó országházba – amelynek dekoratív kiképzése is kell, hogy a megülepedett műízlésnek minden tekintetben megfeleljen – beillenék, s így az ajánlott szőnyegkép elkészítését és az állandó országházban leendő elhelyezését nem ajánlhatja.

A Végrehajtó Bizottság a kiküldött albizottság e jelentését 1895. évi december 6-án tartott ülésében tárgyalván, az abban kifejezett véleményt egész terjedelmében a magáévá tette és határozatilag kimondta, hogy Rippl-Rónai festőművész ajánlatát az albizottság jelentésében foglaltakon kívül már csak azért sem tartja elfogadhatónak, mivel e szőnyegkép alkalmaztatása esetén az illető terem díszítése – az ajánlott túl magas ár következtében – oly összegre rúgna, mely a jóváhagyott költségvetésben födözetet nem találna.

Van szerencsém végül megjegyezni, hogy erről a nevezett festőművészt a jelen szám alatt egyidejűleg értesíttem is.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását.

Budapest 1896 évi február hó 27-én

Tisza Lajos
elnök

*

A szövegek jobb értéséhez csupán néhány kiegészítés kívánkozik. A Tisza Lajos által művezető építészként emlegetett személyiség természetesen Steindl Imre; a jelentésben leírt alapos procedúra során keletkezett további iratok – Steindl Imre jelentése, Rippl-Rónai második levele, a kiküldött albizottság jegyzőkönyve, illetve az ez alapján döntő bizottsági ülés jegyzőkönyve – az Országházépítés Végrehajtó Bizottságának a Parlament épületében őrzött önálló levéltárában lennének kere-

sendők.² A kárpit esetleges elhelyezésére Steindl nyilván azért javasolta a minisztertanács termét, mert azt faburkolatosnak tervezték és készítették el.

A tervezett „szőnyegkép” hímzéstechikáját bemutató nagyméretű minta minden bizonnyal az *Idealizmus és Realizmus* volt, három vázlata pedig *Asztrik átadja fényes kísérettel a koronát* cím alatt szerepelt az Országos Képzőművészeti Társulatnál. A kárpit és a vázlatok 1895. szeptember 8-án érkeztek Párizsból a Társulathoz Rippl-Rónai „millenáris segélykérvényét” alátámasztandó. Visszaküldésüket Rippl-Rónai 1896. március 31-én érkezett levelében kérte, arra hivatkozva, hogy ki akarja állítani őket a „Salon”-ban.³ A vázlatok egyikének reprodukciója másfél évtized múltán megjelent a *Magyar Iparművészet* című lapban Lázár Béla cikkének illusztrációjaként⁴; az írás szövege azonban a tervezett műről nem szól.

Többször kiadták és idézték Rippl-Rónainak azt a levelét, amelyben 1895 novemberében családját értesítette arról, hogy a „Tisza-féle megbízásról” még semmilyen híre nincs.⁵ A döntés elhúzódsában – tegyük hozzá – nagy szerepe volt annak is, hogy ő maga csupán féléves késéssel küldte el a kért vázlatokat és mintát a Képzőművészeti Társulatnak, részletes tervezetét pedig az építési bizottságnak.

Az, hogy a tervezett mű a kiküldött albizottság szerint „a megülepedett műízlésnek” nem felelt meg, persze nagy súllyal eshetett a latba az elutasító döntés meghozatalakor, semmiképpen nem volt azonban megalapozatlan a bírálók hivatkozása a mű eltúlzott költségvetésére; ennek belátásához elég arra utalnunk, hogy Rippl-Rónai a teljes Andrassy-ebédlő terveiért nem kapott többet, mint 5700 forintot – több részletben.

JEGYZETEK

¹ *Ország-Világ* 15 (1894) 39 (szept. 23.) 651. Genthon István gyűjtéséből idézte már – de az *Idealizmus és Realizmus*-ra vonatkoztatta – IVÁNFYÉ BALOGH Sára: „Rippl-Rónai József iparművészeti elvei és iparművészeti tevékenysége kiadatlan levelei nyomán” I–II., *Művészettörténeti Értesítő* 12 (1963) 168–190; 13 (1964) 263–278: 264. (itt az eredetiből betűhíven). A talákozóra ezek szerint 1894 szeptemberében került sor, de jóval a szeptemberi lapszám 23-ai megjelenése előtt, mert Rippl szeptember 16-án már leadta a minisztériumban „memorandumát”.

² Magam ennek nem jártam utána. A bizottság iratanyaga nem került be a Miniszterelnökség irattárának „Az Ország-ház építésével kapcsolatos ügyek” című csomóiba (ezek közül az először 1897-ben külön alapszámon lerakott két retrospektív csomót: MOL, K–26, 393. és 394., néztem át), sem a MOL-ban őrzött Ország-

gyűlési Levéltárba. A „Parlamenti Múzeum” tulajdonaként hivatkozik viszont az „Építés Végrehajtó Bizottsága irattára”-ból idézett iratokra ZÁMBORSZKY Ilona: *A magyar Ország-ház*, Budapest 1937. című műve 135–137. oldalain. Köszönöm Sisa Józsefnek azt a felvilágosítást, hogy ez a levéltári egység minden bizonnyal ma is a Parlament épületében található.

³ Az Országos Képzőművészeti Társulat 1956-ban a MOL-ban elpusztult levéltárának vonatkozó iratait az MTA Művészettörténeti Kutató Intézete Levéltári gyűjteményében őrzött kivonatok (A–I–1., készítette Benkő Gyula 1953–54) alapján ismertette BERNÁTH Mária: „Rippl-Rónai József kapcsolata az Országos Magyar Képzőművészeti Társulattal”, *Somogyi Múzeumok Közleményei* 8 (1987) 155–163: 158, a tárgyak megérkezéséről tudósító cédula leltári száma 3521; a visszaküldési kérelemé 3840 (egyik sem szó szerinti közlés).

⁴ Dr. LÁZÁR Béla: „Rippl-Rónai József”, *Magyar Iparművészet* 15 (1912) 81–100: 68. kép a 96. oldalon, „Nagy gobelinnek vázlatos terve” aláírással. A reprodukció innen újraközölve: PRÉKOPA Ágnes: „Rippl-Rónai József iparművészeti tevékenysége”, in: BERNÁTH Mária – NAGY Ildikó (szerk.): *Rippl-Rónai József gyűjteményes kiállítása*, kiállítási katalógus, Budapest 1998, 91–111: 8. kép, „Asztrik átadja fényes kísérettel a koronát. Kárpitterv, 1895” aláírással. Egyébiránt Prékopa Ágnes tanulmányának az Országházba ter-

vezett hímzés problémájával foglalkozó hosszú lábjegyzetében (109/35. jegyzet) az itt közreadott források nélkül is nagyjából helyes következtetésekre jutott, és revideálta KESERŰ Katalin: „Táblakép és építészeti dekoráció Rippl-Rónai József művészetében”, *Építés-Építészettudomány* 5 (1973) 579–584. című írásának teljesen elhibázott értelmezési kísérletét.

⁵ Utoljára: FÖLDES Mária – SZÜCS György (vál. és jegyzetek): „Válogatás Rippl-Rónai József leveleiből”, in: idézett kiállítási katalógus 491–512: 495–496.